

RESİM VE HEYKEL MÜZECİLİĞİ GERÇEĞİMİZ

Yrd. Doç. Erol KILIÇ*

Ülkemizde müzeciliğin tarihçesine baktığımızda, hiç de uzun bir geçmişinin ve bir müzecilik geleneğimizin olmadığını görüyoruz. Cumhuriyet'e kadar İstanbul'da arkeolojik eserlerin yer aldığı devlet müzesi niteliğinde müze-i Hümayun ve bu müzenin Anadolu'da şubeleri vardı. 1914 yılında, bugün Türk İslam Eserleri Müzesi olarak bilinen, İslam eserlerinin yer aldığı, o zamanki adıyla Evkaf-ı İslamiye Müzesi açılmıştır.

Cumhuriyet'le birlikte müzeciliğimizde hızlı bir gelişmenin olduğuna tanık oluruz. 1869'dan 1923'e kadar toplam dört müzemiz (İstanbul Arkeoloji, Ayasofya, Topkapı Sarayı, Türk ve İslam Eserleri Müzesi) varken, 1938'e kadar bu sayı 32'ye çıkmıştır. Müzelerin açılışında Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün büyük etkisi olmuştur. 1917 yılında Velihaht Vahdettin'le birlikte Amanyay Avusturya'ya gitmiş olan Atatürk, müzeleri de yakından tanıma fırsatı bulmuş ve dönüşünde müzelerle ilgili düşüncelerini Müze Müdürü Tahsin öz'e anlatmıştır.

Ülkemizdeki Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzeleri Avrupa'daki eşdeğerleriyle karşılaştırıldığında, gelişmiş Avrupa ülkelerindeki müze standartlarında olmasa da, nispeten gelişmiş bir müzeciliğimiz var. Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzeleri, ülkemizin özelliklerine göre yaygın bir şekilde çoğu illerimizde kurulmuştur. Resim ve Heykel Müzelerimize baktığımızda ise durum çok farklı.

Gelişmiş Batı ülkelerinin hemen her büyük yerleşim yerlerinde resim ve heykellerin sergilendiği bir ya da birden fazla müzeye rastlamak mümkün. Sıradan bir müzeyi bile birkaç saatte gezmekle bitiremezsiniz. Müzelerin çoğu günümüz çağdaş teknik imkanlarına göre yeniden dizayn edilmiş ya da modern mimarinin koşullarına göre tasarlanmıştır.

Ülkemizde 1937'den günümüze kadar kurulabilen Resim ve Heykel Müzelerinin sayısı (Erzurum Resim ve Heykel Müzesi'ni de dahil edersek) dört tanedir.

Bunlardan ilki ve en büyüğü 1937 yılında Atatürk'ün emriyle İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nın Velihaht dairesi tahsis edilerek kurulan İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'dir

*Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü Başkanı.

(R.: 1, 2). Bu müzenin idaresi de Atatürk'ün emriyle Güzel Sanatlar Akademisi'ne verilmiştir.

Resim 1- İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.

Resim 2- İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Teşhir Salonu.

Sezer Tansuğ "Çağdaş Türk Sanatı'nda 1917 yılında Arkeoloji Müzeleri Müdürü Halil Ethem tarafından hazırlanan bir tüzükle İstanbul'da bir müze kurulması planlandığını ancak, savaş nedeniyle bu projenin gerçekleşemediğinden bahsetmektedir.¹ Eldeki mevcut resimlerin bir müzede toplanması ve onların muhafaza edilmesi düşüncesinin daha o zaman oluştuğunu görüyoruz. Ancak 1937 yılına kadar hiçbir olumlu adım atılmamıştır. Bugün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sorumluluğunda ve Mimar Sinan Üniversitesi'nin idaresinde bulunan İstanbul Resim ve Heykel Müzesi 2500 m² alanıyla ve 23 sergi salonu ile Türkiye'nin en büyük Resim ve Heykel müzesidir. Müzede 2200 küsur resim ve 450'ye yakın heykel bulunmaktadır.

Ne var ki, 150 yıl önceki teknik imkanlara göre yapılmış tarihi bir binaya sahip olması, bugünün çağdaş malzeme ve yapıya göre restorasyonunun yapılmaması ve başka nedenlerle müzenin uzun süre kapalı kalmasına neden olmuş, büyük umutlarla kurulan bu müze, bütün sergi salonları açık olarak ve mevcut tüm eserleriyle izleyicinin karşısına çıkamamıştır. 1986 yılında yapılan restorasyonla 23 salonunda sadece 6 sergi salonu açık bulunan müze ile ilgili tartışmalar devam etmektedir.

Müze Müdürü Kemal İskender'in bir söyleşide; "Dolmabahçe Sarayı'nın devamı olan binaya köklü bir onarım neden esirgeniyor sence?" sorusuna verdiği cevap düşündürücüdür.

"Müze, müze olalı aradan 56 yıl geçmiş. Dağda, taşta, onarmadık köşk, kasır bırakmayan, milletvekillerinin en ufak gereksinimleri için son derece lüks makamları restore eden Millî Saraylar Daire Başkanlığı bunca yıl boyunca bırakınız köklü onarımı, hiçbir şekilde ilgilenmemiştir. Bugün bu binanın birçok yeri zamanın ve ilgisizliğin tahrifatından

¹TANSUĞ, Sezer. "Çağdaş Türk Resim Sanatı", Remzi Kitabevi, 1993. s.194-196.

ötürü kullanılamaz durumdadır. Bugüne kadar yaşanan deneyimler, Meclis Başkanları ilgilenmedikçe, daire başkanlığının bu müzeyi görmezlikten geldiğini ve hatta kasıtlı olarak ihmal ettiğini gösteriyor”² demek suretiyle müzenin restorasyonundaki ihmallerin nedenine değiniyor ve ilgililerin müzelere yaklaşımını vurguluyor.

Müze olma özelliğine sahip diğer bir Resim-Heykel Müzemiz ise, 2 Nisan 1980 yılında izleyiciye açılan Ankara Resim ve Heykel Müzesi dir (R: 3, 4, 5).

Resim 3- Ankara Resim ve Heykel Müzesi.

Resim 4- İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Teshir Salonu.

Resim 5- Ankara Resim ve Heykel Müzesi Sadiat Sirmavi Sergi Salonu.

²ZAKSOY, Doğan, "Türk Sanatı ve Müzeslilik Sorunları" üzerine Kemal İşkenler'le Yapılan Bir Söyleşi, **Türkiye'de Sanat**, Ocak-Şubat 1999, s. 37, s. 12-19.

1975 yılında Türk Ocağı binasının, (Resim ve Heykel Müzesi yapılmak üzere) Kültür Bakanlığına tahsis edilmesi ile bina içinde müzeye uygun restorasyon çalışmaları başlatılır. Müzede sergilenmek üzere, eserler kurulan bir komisyonla devlet dairelerinden toplanır. Toplanan 800 eserden 500'ü sergilenmeye değer görülür. Müzenin ilk koleksiyonu bu şekilde oluşur.

Müze altı teşhir salonu, üç atölyesi, üç güzel sanatlar galerisi, şark salonu, konser-tiyatro salonu, yönetim bölümü ve kafeteryası ile nispeten kompleks bir görünüm arz eder. 1992 yılı itibarı ile 400 sanatçının yaklaşık 1400 eserinin yer aldığı müze her ne kadar çağdaş bir görünüm arz etse de, benzer Avrupa müzeleriyle karşılaştırıldığında, çağdaş müzecilik anlayışının gerisinde olduğu görülür.

1970'lerde Türkiye'de plastik sanatlara karşı olan ilginin artması, sanat galerilerinin yaygınlaşması ile Anadolu'nun muhtelif illerinde sanat galerileri ile Resim ve Heykel Müzelerinin kurulması gündeme gelmiştir. Kültür Bakanlığı, İzmir ve Erzurum'da küçük ölçekte birer Devlet Resim ve Heykel Müzesi kurma gereği duymuştur. Bu iki müzenin kuruluşunda İzmir'e daha öncelik verildiğini görüyoruz. İzmir Resim ve Heykel Müzesi'nde primitiflerden başlayarak günümüze kadar yaklaşık 300 tablo yer almaktadır. İki teşhir salonu, bir sanat galerisi ve çalışma atölyesi bulunan müzede resim ve heykel çalışmaları yapılmaktadır. Bu müze de çağdaş ölçütlerin çok gerisindedir.

İzmir'le birlikte planlanan Erzurum Resim ve Heykel Müzesi ise, müze olmaktan çok sanat galerisi niteliğindedir. 13x14 m. boyutlarında bir müze salonu, bir resim galerisi ve resim a-tölyesi bulunmaktadır (R. : 6).

Resim 6- Erzurum Resim ve Heykel Müzesi Teşhir Salonu.

52 eserin yer aldığı müzede 1940'lı yıllara ait birkaç resim dışında tüm resimler 1980'lere ait resimlerdir. Çallı kuşağının, Osman Hamdi'nin ve memleket ressamı diye bilinen 1940'lara ait resimlerin Kültür Bakanlığı'nın izni ile başka yerlere gittiği bilinmektedir. Devamlı kapalı tutulan bu müze sadece izleyici geldiği zaman açılmaktadır.

Erzurum Resim ve Heykel Müzesi'nin diğer Resim ve Heykel Müzelerimize göre son derece ihmal edildiği ve eser bakımından da çok fakir bir müze olduğu gerçeği gerçekten çok üzücüdür. Üç büyük ilimizin dışında, Erzurum'da da kurulmuş olan Resim ve Heykel Müzesi'nin Kültür Bakanlığı yetkilileri tarafından niçin bu kadar ihmal edildiğini anlamak mümkün değil.

Görüldüğü gibi, ülkemiz Resim ve Heykel Müzeleri açısından çağdaş dünyanın çok çok gerisindedir. Elbetteki bunun çok yönlü nedenleri vardır. Yaklaşık 150 yıllık bir tarihi geçmiş olan Batı Resim Sanatımız için çaplı ve yaygın Resim ve Heykel Müzelerimizin olması beklenemez. 150 yıllık birikim de küçümsenemez. Bu konuda yeterli çalışmaların yapıldığı da söylenemez.

İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin açılışını müteakip Ahmet Hamdi Tanpınar'ın (28.12.1995 tarihli Cumhuriyet Gazetesinin Ar Dergisi'nden iktisap ettiği yazısı, o günün beklentileri açısından son derece önemlidir. Tanpınar şöyle demektedir:

"... Şimdiye kadar bir müzemiz olmadığı için, resim tarihimiz telafi edilemeyecek zarara uğramıştır. ... Biz ve bizden evvelki nesil sergilerin son senelere mahsus olan nadir fırsatları bir tarafta bırakılırsa, ekseriyet itibarıyla resim zevkini kartpostallarla veyahut mektep kitaplarına geçmiş tarihi tabloların kötü kopyalarından aldık...

... Bugün yetişen nesil ise, bir müzede hakiki resim ile karşılaşacaktır. Bununla beraber şurasını da söyleyelim ki, bugünkü resim ve heykel müzemiz, memleketimizde bu sanatların zevk ve terbiyesini korumak için hiç de kafi değildir. Binaenaleyh müzemizi ecnebi sanatlara ait galerilerle tamamlamak mecburiyetindeyiz...

... Şurasını da unutmamalıdır ki, resim zevkini memlekete yaymak için tek bir müze kifayet etmez. Şimdiden Ankara'da ve Anadolu'nun büyük merkezlerinde ressamlarımızın eserlerinden küçük müzecikler yapmak suretiyle halkımızın ve bilhassa yeni yetişmekte olanların bu sanatla en geniş surette münasebetini temin etmemiz lazımdır"³ diyerek A. H. Tanpınar 1940'lı yılların özlemlerini dile getirmiş olmasına rağmen, İstanbul Resim ve Heykel müzesinden sonra ikinci bir müzenin açılması ancak 1975'lerden sonra gerçekleşebilmiştir. Bununla da yetinilmeyip, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi iğisizlik ve ihmaller yüzünden yıllarca kapalı tutulmuştur.

Ülkemizdeki mevcut Resim ve Heykel Müzelerini Avrupa'daki benzer örnekleriyle kıyasladığımızda, çağdaş müzecilik anlayışının çok gerisinde olduğumuzu görürüz. Bugüne kadar ihmal edilmiş olan Resim ve Heykel Müzelerimizin yurt çapında yaygınlaştırılmasına ulusal bir sorun olarak bakmalı ve onlara sadece görsel haz duyulan yerlerden öte, görsel-eğitsel kurumlar olduğu gerçeği ile yaklaşılmalıdır. Çağdaş toplumun oluşumunda ve ulusal bilincin gelişmesinde, kültürel ve ulusal değerlerin yer

³TANPINAR A. Hamdi, Cumhuriyet Gazetesi, 28.12.1995.

aldığı müzelerin önemi kavranmalıdır. Resim ve Heykel Müzelerine, toplumun estetik ve görsel eğitimini geliştirdiği yerler olarak bakılmalıdır.

İstanbul Marmara Üniversitesi'nin Rektörlük binasında bir Modern Sanatlar Müzesi'nin açılmasının gündemde olduğu şu günlerde, geniş çaplı sempozyumlar düzenlenerek konunun önemi yetkin akademisyenlerce gündeme getirilmeli ve bu konuda kamuoyu oluşturularak yetkili mercilerin daha fazla geç kalmadan harekete geçmeleri sağlanmalıdır.

Üniversitelerimizde Güzel Sanatlar Fakültelerinin sayısı hızla artmaktadır. Ancak, Güzel Sanatlar Fakültelerinin eğitim ve öğretim verdiği çoğu illerimizde, öğrencilerin görsel yönden beslendiği Resim ve Heykel Müzeleri yoktur. Güzel Sanatlar eğitiminde eksikliğini hissettiğimiz Resim ve Heykel Müzelerine devletimiz ulusal bir eğitim sorunu olarak yeniden yaklaşmalı; Resim ve Heykel Müzelerinin yapılandırılması çağdaş bir ülkenin gereği olarak değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- ARIK, Remzi Oğuz, **Türk Müzeciliğine Bir Bakış**, M.E. Basımevi, Ankara, 1953.
- BÜYÜKİNAL, Feriha, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi-Kemal İskender'le Söyleşi, **Türkiye'de Sanat**, S. 10, Eylül-Ekim, 1993, s. 72-75.
- CEZAR, Mustafa, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi**, .I, cilt, Erol Kerim Aksoy Eğitim Spor ve Sağlık Vakfı Yay., İstanbul, 1995.
- ERBAY, Fethiye, Atatürk'ün Müzeciliğimize Kuramsal Yaklaşımı, **Türkiye'de Sanat**, Ocak-Şubat, 1999, S. 37, s. 12-19.
- Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, Y.K.Y., İstanbul, 1996.
- ÖNDER, Mehmet, **Türkiye Müzeleri**, Türkiye İş Bank., Ankara, 1992.
- ÖZEL, Mehmet, Ankara Resim ve Heykel Müzesi, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- PAKSOY, Doğan, Türk Sanatı ve Müzecilik Sorunları, **Türkiye'de Sanat**, Kasım-Aralık, S. 21, s. 54-59, 1995.
- TANPINAR, A. Hamdi, Cumhuriyet Gaz., 28.12.1995.
- TANSUÇ, Sezer, **Çağdaş Türk Resim Sanatı**, Remzi Kitabevi, 3. Baskı, 1993, s. 194-196.